

И да би се видало, да је Мил у један мах, и филозоф и практичан државник, и да је у обојем одличан, позивамо се на његова два најглавнија дела, на : “Начела политичке економије” и “Систем логике”.

Милова политичка економија права је ризница, практичних савета, како да се снажно доказане истине, уведу у живот.

Његов “Систем логике”, разлаже и испитује ток човечијег мишљења, и то тако свестрано и исцрпно, да је критика изрекла, да је Милова логика, дубље и оштроумније написана, но и једна друга, од времена Аристотелова, до у наше дане.

Напокон ћемо да речемо, да Мил, после толико година, заузима одлично место, међу либералним члановима енглеске народне скупштине.

Држимо, да смо са ових неколико цртица, сходно овом месту, довољно обележили значај и важност Џона Стјуарта Мила, у кругу данашњих научника.

Његов глас, његове заслуге за науку и човечанство, заслужују да се о њима далеко свестраније и исцрпније говори, али ми им одајемо за сада, у ових неколико цртица, своје највеће поштовање, јер се бојимо, да и по слабости сила својих, не би кадри били, довољно га уздићи и достојно оценити.

Пре неколико година написао је Мил своју књигу “О слободи”. Мада је ово, тек омањи спис, према осталој књижевној делатности његовој, ипак по самоме предмету, који разлаже, заслужује, да се стави на прво место.

Међу свим начелима, која излазе на видик, у животу појединог човека, народа и целог човечанства, нема ни једнога, које би толико важило, а камоли важније било од – слободе.

Свакоме је човеку од природе урођено, да буде слободан, те да може одговорити своме позиву, овде на земљи.

Само слободан човек, има власт над самим собом, може развити своја својства, усавршити врлине, којима је обдарен, доћи до свести, којом ће појмити, познати и вршити свој задатак, своја права, своје дужности.

Само слободан човек, може оснажити своју вољу, и заложити сву снагу, да унапреди своју личност и да својом личношћу, припомогне унапређењу народа, коме је по крви, језику, отаџбини, срећи и несрећи сродан. Из слободе чланова једнога народа, ниче укупна слобода тога народа.

Као што је слобода унапредила и усавршила, поједину личност, тако исто развија, унапређује и усавршава слобода скуп тих личности – читав народ.

У слободном народу бујније, складније, брже и снажније се развијају својства његове и особине.

Слобода отвара народу очи, да упозна своје мане, па да их лечи, слобода му даје прилике, да позна своје врлине, те да их развија и улаже у делатност којом челичи своју снагу, унапређује своје умно и физичко благостање, да собом и у сарадњи са осталим народима, примиче цело човечанство циљу, који му је Богом намењен.